

БАГАТОСТУПЕНЕВА СТРУКТУРА БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ (НА ПРИКЛАДІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ)

Варналії З. С.

Актуальність теми дослідження. Глобалізаційні загрози сучасності зумовлюють надзвичайну актуальність проблеми забезпечення національної безпеки будь-якої держави. Новим масштабним викликом для національної безпеки України стала військова агресія російської федерації проти України, великомасштабна війна, що розпочалася 24 лютого 2022 року. В умовах військової агресії посилюється роль і значення подальшого розвитку безпекології.

Постановка проблеми. З огляду на актуальність та необхідність поглиблення теоретичних засад безпекології, особливо в умовах сучасної війни, а також концептуального визначення механізмів (інструментів) забезпечення безпеки в різних сферах, потребують наукової розвідки окремих складових, зокрема, економічної та фінансової безпеки, їх багатоступеневості та багаторівневості як об'єкта дослідження економічної безпекології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем економічної та фінансової безпеки присвятили свої праці такі науковці, як: О. І. Барановський [1], Т. Г. Васильців [5], О. А. Грішнова [12], Д. В. Нікитенко [8], С. В. Онищенко [9], Ю. М. Харазішвілі [12], С. М. Шкарлет [11] та інші. Результати власних наукових досліджень проблеми економічної та фінансової безпеки наведені в [2-4].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на існуючі наукові напрацювання у вирішенні зазначених питань, на актуальність та необхідність якнайшвидшого їх вивчення та вирішення, питання багатоступеневості та багаторівневості безпеки України, зокрема економічної та фінансової безпеки, не набули відповідного та повноцінного наукового дослідження, розглядаються здебільшого фрагментарно, що, актуалізує тему дослідження та є (має бути) подальшим розвитком економічної безпекології.

Постановка завдання, мети дослідження. Предметом дослідження статті є теоретико-методологічні та методичні аспекти багатоступеневості та багаторівневості безпеки України, зокрема економічної та фінансової безпеки. Метою статті є розкриття сутності та обґрунтування теоретичних засад багатоступеневості та багаторівневості безпеки держави на прикладі економічної та фінансової складової безпеки держави.

Метод та методологія проведення дослідження. У процесі проведення наукового дослідження використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, використовувалися наукові методи дослідження: діалектичний – для обґрунтування змісту теоретичних положень; абстрактно-логічний – для визначення сутності безпеки держави та основних її складових економічної та фінансової; гіпотетично-дедуктивний – для побудови основних робочих гіпотез щодо багатоступеневості безпеки держави; системно-структурний аналізу і синтезу – для виявлення багаторівневого складу економічної та фінансової безпеки.

Галузь застосування результатів. Отримані наукові висновки й результати доцільно використовувати в науковій діяльності та у подальшому дослідженні актуальних проблем економічної безпекології, в навчально-науковому процесі закладів вищої освіти при підготовці фахівців за

спеціальністю 8.18010014 «Управління фінансово-економічною безпекою», в сфері забезпечення економічної та фінансової складової безпеки держави.

Висновки. Визначено та розкрито роль та місце економічної та фінансової безпеки в системі національної безпеки в глобалізаційних загрозах, зокрема, в умовах військової агресії. Дано авторське визначення економічної безпекології як міждисциплінарної науки про сутність, закономірності та шляхи ефективного захисту національних інтересів від реальних та потенційних, екзогенних та ендогенних загроз. Визначено багатоступеневість та багаторівневність безпеки держави на прикладі економічної та фінансової складової безпеки України.

Ключові слова: безпека, національна безпека, економічна безпека, фінансова безпека, безпекологія, економічна безпекологія, багатоступеневість, багаторівневність.

МНОГОСТУПЕНЧАТАЯ СТРУКТУРА БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА (НА ПРИМЕРЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ)

Варналий З. С.

Актуальность темы исследования. Глобализационные угрозы современности обуславливают чрезвычайную актуальность проблемы обеспечения национальной безопасности любого государства. Новым масштабным вызовом для национальной безопасности Украины стала военная агрессия российской федерации против Украины, крупномасштабная война, начавшаяся 24 февраля 2022 года. В условиях военной агрессии усиливается роль и значение дальнейшего развития науки о безопасности.

Постановка проблемы. Учитывая актуальность и необходимость углубления теоретических основ науки о безопасности, особенно в условиях современной войны, а также концептуального определения механизмов (инструментов) обеспечения безопасности в различных сферах, требуют научной разведки отдельных составляющих, в частности, экономической и финансовой безопасности, их многоступенчатость и многоуровневость исследования науки об экономической безопасности.

Анализ последних исследований и публикаций. Исследованием проблем экономической и финансовой безопасности посвятили свои труды такие ученые, как: А. И. Барановский [1], Т. Г. Васильцев [5], О. А. Гришнова [12], Д. В. Никитенко [8], С. В. Онищенко [9], Ю. М. Харацишвили [12], С. М. Шкарлет [11] и другие. Результаты собственных научных исследований проблемы экономической и финансовой безопасности приведены в [2-4].

Выделение неисследованных частей общей проблемы. Несмотря на существующие научные наработки в решении указанных вопросов, на актуальность и необходимость скорейшего их изучения и решения, вопросы многоступенчатости и многоуровневости безопасности Украины, в частности экономической и финансовой безопасности, не получили соответствующего и полноценного научного исследования, рассматриваются в основном фрагментарно, что актуализирует тему исследования и есть (должно быть) дальнейшим развитием науки об экономической безопасности.

Постановка задачи, цель исследования. Предметом исследования статьи теоретико-методологические и методические аспекты многоступенчатости и многоуровневости безопасности Украины, в частности экономической и финансовой безопасности. Целью статьи является раскрытие сущности и обоснование теоретических основ многоступенчатости и многоуровневости безопасности государства на примере экономической и финансовой безопасности государства.

Метод и методология исследования. В процессе проведения научного исследования использованы как общенаучные, так и специальные методы научного познания. В частности, использовались научные методы исследования: диалектический – для обоснования содержания теоретических положений; абстрактно-логический – для определения сущности безопасности государства и основных его составляющих экономической и финансовой; гипотетически-дедуктивный – для построения основных рабочих гипотез по поводу многоступенчатости безопасности государства; системно-структурный анализ и синтез – для выявления многоуровневого состава экономической и финансовой безопасности.

Область применения результатов. Полученные научные выводы и результаты целесообразно использовать в научной деятельности и в дальнейшем исследовании актуальных проблем экономической безопасности, в учебно-научном процессе учреждений высшего образования при подготовке специалистов по специальности 8.18010014 «Управление финансово-экономической безопасностью», в сфере обеспечения экономической и финансовой и финансовой составляющей безопасности государства.

Выводы. Определены и раскрыты роль и место экономической и финансовой безопасности в системе национальной безопасности в глобализационных угрозах, в частности, в условиях военной агрессии. Дано авторское определение экономической безопасности (науки об экономической безопасности) как междисциплинарной науки о сущности, закономерностях и путях эффективной защиты национальных интересов от реальных и потенциальных, экзогенных и эндогенных угроз. Определены многоступенчатость и многоуровневость безопасности государства на примере экономической и финансовой составляющей безопасности Украины.

Ключевые слова: безопасность, национальная безопасность, экономическая безопасность, финансовая безопасность, безопаснология, экономическая безопаснология, многоступенчатость, многоуровневость.

MULTI-STAGE STRUCTURE OF STATE SECURITY (THE CASE OF ECONOMIC AND FINANCIAL SECURITY)

Varnalii Zakharii

Relevance of the research topic. The globalization threats of modernity determine the extreme urgency of the problem of ensuring the national security of any state. A new large-scale challenge for national security of Ukraine was the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, a large-scale war that began on February 24, 2022. Under conditions of military aggression, the role and significance of the further development of security are enhanced.

Formulation of the problem. Given the relevance and need to deepen the theoretical foundations of security, especially in the context of current warfare, as well as the conceptual definition of mechanisms (tools) for ensuring security in various areas, scientific intelligence of individual components, in particular, economic and financial security, their multi-stage and multi-level nature as economic security studies are required.

Analysis of recent research and publications. Such scientists as O. I. Baranovskyi [1], T. H. Vasylytsiv [5], O. A. Grishnova [12], D. V. Nikytenko [8], S. V. Onyshchenko [9], Yu. M. Kharazishvili [12], S. M. Shkarlet [11] and others devoted their works to the study of the problems of economic and financial security. The results of our own scientific research on the problem of economic and financial security are given in [2-4].

Highlighting unexplored parts of the general problem. Despite the existing scientific developments in solving these issues, the relevance and the need for their early study and solution, the issues of multi-stage and multi-level security of Ukraine, in particular, economic and financial security, appropriate and full-fledged scientific studies have not been received and considered mostly fragmentary, which actualizes the topic of research and is (should be) the further development of economic security.

Statement of the problem, and the purpose of the study. The subject of the paper is the theoretical, methodical, and methodological aspects of Ukraine's multi-stage and multi-level security, particularly economic and financial security. The purpose of the paper is to reveal the essence and substantiate the theoretical foundations of the multi-stage and multi-level security of the state on the example of the economic and financial security of the state.

Method and methodology of research. In the process of conducting scientific research, both general scientific and special methods of scientific knowledge were used. In particular, scientific research methods were used: dialectical - to substantiate the content of theoretical provisions; abstract-logical - to determine the essence of the security of the state and its main economic and financial components; hypothetical-deductive - to build the main working hypotheses about the multi-stage security of the state; system-structural analysis and synthesis - to identify the multi-level composition of economic and financial security.

Scope of the results. It is expedient to use the obtained scientific conclusions and results in scientific activities and further study of the actual problems of economic security, in the educational and scientific process of higher education institutions in the preparation of specialists in the specialty 8.18010014 «Management of financial and economic security», in the field of economic and financial security.

Conclusions. The role and place of economic and financial security in the system of national security in globalization threats, in particular, in the conditions of military aggression, are determined and disclosed. The author's definition of the science of economic security as an interdisciplinary science about the essence, regularities, and ways of effective protection of national interests from real and potential, exogenous and endogenous threats is given. The multi-stage and multi-level security of the state is determined by the example of the economic and financial components of the security of Ukraine.

Key words: security, national security, economic security, financial security, security, the science of economic security, multi-stage, multi-level.

JEL Classification: E60, H56

В умовах глобалізації, в умовах нових ризиків та викликів, провідне значення набуває система забезпечення національної безпеки, у тому числі економічної та фінансової безпеки держави.

Останнім часом в Україні, починаючи з гібридної війни 2014 року, епідемії COVID 19, особливо з початком повномасштабної війни російської федерації проти України 24 лютого 2022 року, сутність категорії «безпека» набула нового системного та глибинного сенсу захищеності життєво важливих інтересів від ризиків, загроз та небезпек. Згідно з Конституцією України [6] декларується, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека

Безпека має багато різних вимірів, як-то: політичні, соціальні, економічні, військові, ідеологічні, інформаційні та інші. Особливого значення серед них посідає економічна безпека, бо вона пов'язана з базовими процесами відродження життєдіяльності та самого життя людей [2].

Цілком очевидно, що на сьогодні практично не існує галузі знань, де б дослідження питання безпеки не посідали досить значне місце в системі наукових положень [3].

Досліджуючи етапи розвитку поняття «безпека», зазначимо, що вживання його як терміну розпочалося з 1190 р. У той час під безпекою розуміли спокійний стан духу людини, котра вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки. Проте до XVII ст. термін «безпека» вживався нечасто, оскільки тоді акцент

переміщувався з безпеки людини на безпеку суспільства та держави. Водночас більшого поширення набув інший соціальний феномен – поліція, що тлумачився як державний устрій, державне управління, мета якого – всезагальне благо та безпека. Синтез понять «поліція» та «безпека» в XVII–XVIII ст. виявився у трактуванні терміну «безпека» як головної мети держави, що полягає в забезпеченні такого стану, ситуації спокою, коли немає реальної небезпеки, чому сприяють матеріальні, економічні, політичні умови, гарантовані відповідними органами та організаціями [5].

Вчені узагальнювали генезис поглядів про безпеку від найдавніших часів до сучасного етапу розвитку людства. У багатьох дослідженнях виокремлено основні етапи розвитку поняття «безпека», у тому числі економічної, та проведено аналіз уявлень про безпеку, починаючи від філософського тлумачення його як біологічного явища до системного визначення як загальнонаукової категорії. Дослідження еволюції теорії безпеки як предмет наукових досліджень, асоціюється зі станом захищеності від постійної загрози посягання на устрій, уклад, свободу, життя та господарські надбання.

Згодом, на початку XX ст. з'явився термін «національна безпека», під яким 26-й президент США Т. Рузвельт визначив сукупність умов, що надійно забезпечують національний суверенітет, захищають стратегічні інтереси та повноцінний розвиток суспільства, життя та здоров'я усіх його громадян. Офіційного статусу термін «економічна безпека» набув у 1985 р., коли на 40-й сесії Генеральної асамблеї ООН прийнято резолюцію «Міжнародна економічна безпека», де зазначено, що світовій спільноті необхідно сприяти забезпеченню міжнародної економічної безпеки з метою соціально-економічного розвитку та прогресу кожної країни. А вже на 42-й сесії Генеральної асамблеї ООН ухвалено концепцію міжнародної економічної безпеки. Питання економічної безпеки завжди порушувалися на найвищих рівнях державних інститутів.

На теперішньому етапі розвитку людства, незважаючи на начебто зрозумілу змістовну наповненість поняття безпеки, у зарубіжній та вітчизняній літературі застосовується кілька десятків тлумачень, що свідчить про неоднозначність його змісту, а також відсутність єдиного наукового підходу до визначення цієї дефініції. Семантичний аналіз визначення поняття безпеки свідчить, що принципових суперечностей щодо цього питання між різними науками, які досліджують проблему, немає. Наявність розбіжностей наукових поглядів свідчить про різні підходи до цієї проблеми, які можна пояснити насамперед суб'єктивним чинником, тобто позицією конкретного автора, а не методологічними особливостями, притаманними тій чи іншій науці.

Доцільно навести генезис наукових поглядів сутності категорії «безпека» як стану захищеності від ризиків і загроз життєво важливих інтересів й цінностей та опосередкованої відсутності для людини небезпеки. Так, безпеку теорій і концепцій у філософії розглянуто у працях позитивістів К. Поппера, Т. Куна, І. Лакатоса, П. Фейєрабенда. Теорії, з одного боку, мають відображати загальну концепцію науки, а з другого – вносити новизну в дослідження наявних проблем.

Зокрема, О. І. Барановський, з урахуванням онтологічного підходу до категорії «безпека», доводить внутрішню суперечливу єдність із категорією «небезпека». Безпека становить єдність наявності й відсутності небезпеки. Суперечливість єдності небезпеки та безпеки виявляється і в тому, що небезпечно для одного є водночас безпечним для іншого. Небезпека і безпека – «два боки однієї медалі», єдність протилежностей, що забезпечує розвиток системи, її гармонію. Водночас провідну роль у цій гармонії відіграє безпека, яка постає гарантом збереження системи. Науковець розкриває генезис безпеки з позицій філософського, соціологічного й релігійного сприйняття [1].

Окремі вчені розглядають феномен безпеки у двох аспектах: у філософському і прагматично-прикладному. Філософський аспект детермінанту «безпека» означає ціле, суще, всеєдине, взяте у абсолютній множині й у своїй абсолютній єдності, стан стійкого існування (розвитку) об'єкта, за якого малою є ймовірність небажаної зміни певних параметрів (характеристик) його життєдіяльності. Відповідно до прагматично-прикладного аспекту змістове наповнення категорії «безпека» вбачається як одна з найважливіших категорій функціонування держав і міжнародних відносин. З огляду на складність цього багатокомпонентного поняття її структурні детермінанти формують характеристики за посередництва інших категорій економічних, юридичних, політичних і соціальних наук [10, с. 11].

Зокрема, як справедливо зазначають вітчизняні вчені, категорія «економічна безпека держави» є комплексним міждисциплінарним поняттям, визначення сутнісно-змістових характеристик якої потребує активізації досліджень у сегменті обґрунтування специфіки побудови адекватного формального і неформального інституційного базису держави, упровадження інноваційних підходів до організації раціонально-ефективного використання природно-ресурсного потенціалу і спрямування ресурсно-управлінської підтримки на розбудову превентивно-захисних механізмів адекватного реагування та протидії загрозам, у тому числі гібридного характеру. З огляду на це, при дослідженні економічної безпеки держави цілком очевидною є орієнтація на одночасне врахування її сутнісно-змістових компонентів інституційно-правової, ресурсно-функціональної та превентивно-захисної концепцій, що забезпечить збалансованість під час побудови прикладних засад державної політики у сфері безпеки та мінімізує проєктні ризики формалізації структурної будови системи її забезпечення [5].

Як правило виділяють три рівні безпеки: безпека особи, безпека суспільства та безпека держави. Домінантна роль однієї чи іншої складової визначається внутрішніми та зовнішніми умовами розвитку держави в конкретний період, характером суспільних відносин, рівнем економічного розвитку, політичним устроєм та ступенем поширення небезпеки.

На нашу думку, якщо мова йде про економічну безпеку, то необхідно виокремлювати п'ять рівнів безпеки: нано-, мікро-, мезо-, макро- та мега рівні. На прикладі фінансової безпеки розглянемо багаторівневу структуру безпеки (рис. 1).

Рисунок 1. Багаторівнева структура системи фінансової безпеки

Джерело: авторська розробка

Безпеку в будь-якій сфері необхідно розпочинати з нанорівня, з рівня захисту людини (особи). В нашому випадку фінансова безпека людини – це ступінь (рівень) захищеності фінансових інтересів людини (особи, домогосподарства) та цінностей від внутрішніх та зовнішніх, реальних та потенційних загроз. А фінансова безпека держави (макрорівень) – це рівень захищеності фінансових інтересів людини та громадянина, суспільства й держави від ендогенних та екзогенних, реальних та потенційних загроз, за якої забезпечується сталий розвиток країни.

Безпека є загальноісторичною та суспільною категорією, що охоплює всю історію і все майбутнє людства, має вирішальне значення для існування як окремої особи, так і суспільства будь-якого рівня. Вихідними категоріями під час визначення безпеки є стан, властивість, інтереси, загрози інтересам. Для них усіх спільне те, що вони характеризують стан об'єкта стосовно загроз різноманітного походження. Отже, характер загрози є організаційною ознакою в цій групі понять. Особливості передумов виникнення, рівень вияву та ступінь впливу загроз визначають характер безпеки. Захищеність є історично визначеною системою збалансованих відносин між людьми стосовно їх життєзабезпечення та життєдіяльності. Діалектика вдосконалення відносин захищеності полягає у безперервному процесі посилення функціональної основи життєздатності та всестороннього захисту суспільного буття.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що безпека – це найважливіша категорія й необхідна передумова збалансованого функціонування системи суспільних відносин, що забезпечує захищеність, життєдіяльність і дієздатність держави, суспільства, особи від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Безпека держави, або національна безпека як така, у різних країнах трактується по-різному. Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» національна безпека тлумачиться як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [9].

З погляду нового міждисциплінарного напрямку наукових досліджень у сфері безпеки ми пропонуємо виокремлення нового напрямку наукових досліджень – безпекологія. Безпекологія – це наука, яка вивчає закономірності ефективного забезпечення безпеки у соціальних, біологічних, технічних та інших системах, котрі реалізуються за допомогою відповідних відносин у сфері безпеки. В залежності від сфери безпеки, безпекологія як наука має теж свої види (різновиди). Мава йде про безпекологію в політичній, військовій, екологічній, інформаційній, економічній та інших сферах. Тобто, необхідно в безпекології виділяти окремо: політичну безпекологію, військову безпекологію, екологічну безпекологію, економічну безпекологію тощо [4]. На нашу думку, економічна безпекологія – це наука, яка вивчає закономірності ефективного забезпечення безпеки економічних систем, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз економічним інтересам відповідних суб'єктів.

В основі безпеки, зокрема економічної, лежить принцип антропоцентризму, який полягає в тому, що людина, її потреби, інтереси та цілі є епіцентром економічного розвитку. Соціально-економічна безпека людини є основою економічної безпеки держави. Це положення підтверджується тим, що по-перше, саме людина та її праця є безпосередніми учасниками виробництва; по-друге, індивід – не тільки головний виробник, але і споживач товарів та послуг; по-третє, члени суспільства є одночасно власниками факторів виробництва і результатів діяльності, які визначають специфічність їх економічних інтересів; по-четверте, результати економічної діяльності люди відчують і поза економікою – у соціальній, культурній та екологічній сферах.

Економічна безпека є багаторівневим та багатоаспектним явищем з визначеною просторовою структурою. Як наслідок, її слід розглядати з використанням системного підходу як сукупність взаємопов'язаних структурних елементів з вертикальними (мега-, макро-, мезо-, мікро- та нанорівнями) та за окремими видами (макроекономічна, виробнича, енергетична, фінансова, науково-технологічна, продовольча, соціальна).

Саме структурування безпеки за окремими видами дозволяє виділяти її багатоступеневість. На нашу думку, в залежності від ступеня (рангу) значущості та важливості виду безпеки ми можемо виділити чотири ступені безпеки (рис. 2).

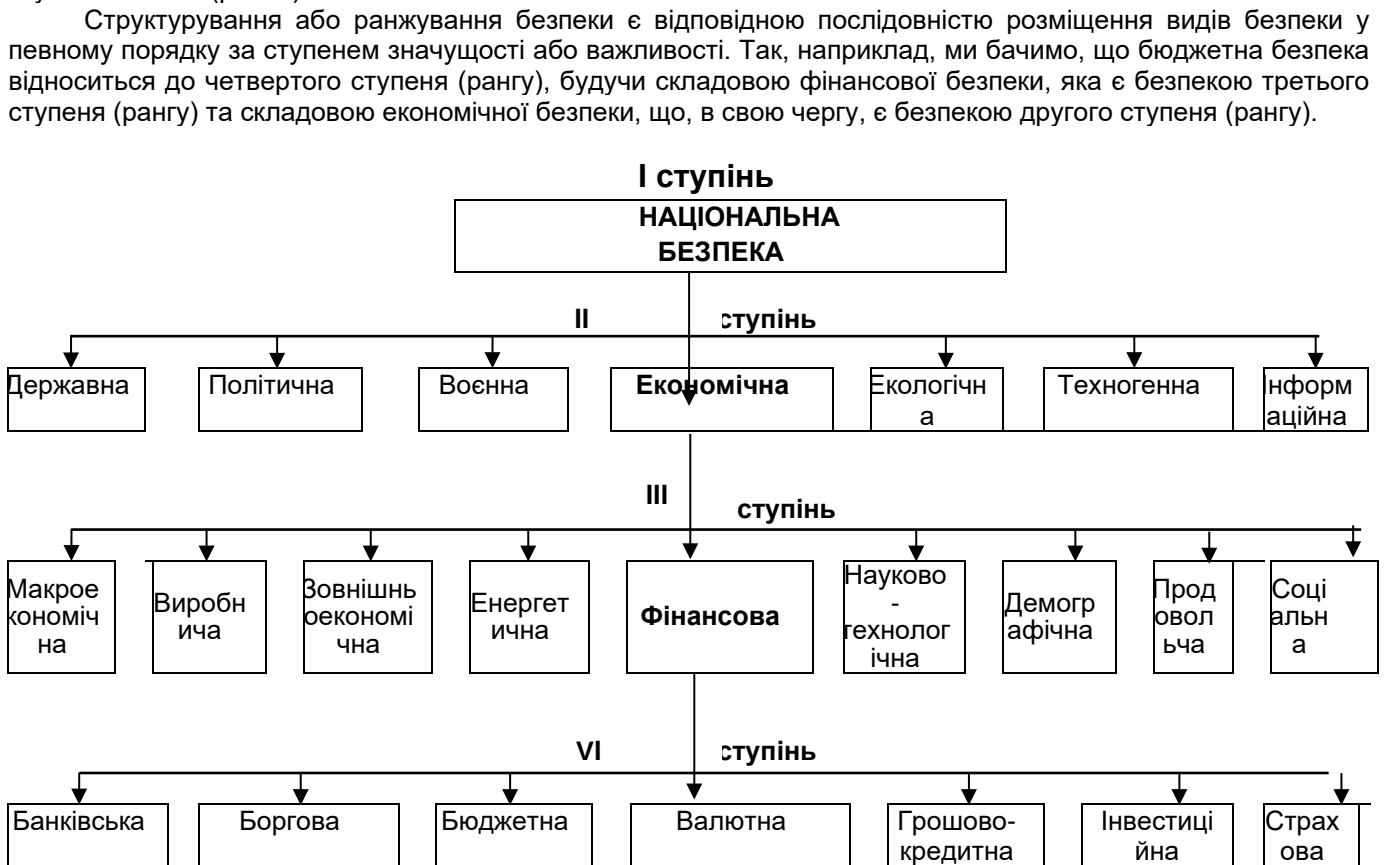

Рисунок 2. Багатоступенева структура безпеки держави за окремими видами (на прикладі економічної та фінансової безпеки)

Джерело: авторська розробка

Висновки. Глобалізаційні загрози сучасності зумовлюють надзвичайну актуальність проблеми наукового дослідження безпеки будь-якої рівня. Новим масштабним викликом для національної України стала військова агресія російської федерації проти України, великомасштабна війна, що розпочалася 24 лютого 2022 року. В умовах військової агресії посилюється роль і значення подальшого розвитку безпекології як науки, яка вивчає закономірності ефективного забезпечення безпеки у соціальних, біологічних, технічних та інших системах, котрі реалізуються за допомогою відповідних відносин у сфері безпеки. В залежності від

сфери безпеки, безпекологія як наука має теж свої види (різновиди). Економічна безпекологія – це наука, яка вивчає закономірності ефективного забезпечення безпеки економічних систем, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз економічним інтересам відповідних суб'єктів. Структурування або ранжування безпеки є відповідною послідовністю розміщення видів безпеки у певному порядку за ступенем значущості або важливості. Багатоступеневу структуру безпеки за окремими видами можна використовувати у моделюванні, а також при формуванні конкретних систем забезпечення безпеки відповідних ступенів.

Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. Київ: УБС НБУ, 2014. Т. 1. 831 с.
2. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації. Київ: Знання України, 2020. 423 с.
3. Варналій З. С. Соціальна безпека людини як об'єкт дослідження економічної безпекології. Економічний вісник університету. Збірник наук. праць учених та аспірантів. Вип. 52, Переяслав, 2022. С. 90-97. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-90-97>
4. Варналій З. С. Соціальна підсистема економічної безпекології. Економічний вісник університету. Збірник наук. праць учених та аспірантів. Вип. 49, Переяслав, 2021. С. 140-148. DOI: [10.31470/2306-546X-2021-49-140-148](https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-49-140-148)
5. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Волошин В. І. Стратегічні імперативи державної політики протидії гібридним загрозам і забезпечення економічної безпеки України. Економіка України. 2021. № 2. С. 32-51. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.02.032>
6. Економічна безпека держави: оцінювання та стратегічні орієнтири забезпечення [монографія] / О. В. Комеліна, С. В. Онищенко, А. В. Матковський, О. А. Пугач. Полтава: ПолтНТУ, 2013. 202 с.
7. Конституція України, від 28 червня 1996 року зі змінами, які вступили в силу з 1 січня 2006 року відповідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Нікітенко Д. В. Теоретичні засади інституалізації інвестиційної безпеки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2018. 4 (199). С. 28–34. DOI: [10.17721/1728-2667.2018/199-4/4](https://doi.org/10.17721/1728-2667.2018/199-4/4)
9. Онищенко С. В., Глушко А. Д. Аналітичний вимір кібербезпеки України в умовах зростання викликів та загроз. Економіка і регіон. 2022. № 1(84). С. 13-20. URL: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1\(84\).2540](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1(84).2540)
10. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469–VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
11. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія. Київ: Книжкове вид-во НАУ, 2007. 436 с.
12. Kharazishvili, Y., Kwilinski, A., Grishnova, O., & Dzwigol, H. (2020). Social Safety of Society for Developing Countries to Meet Sustainable Development Standards: Indicators, Level, Strategic Benchmarks (with Calculations Based on the Case Study of Ukraine). Sustainability, 12(21), 8953. DOI: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/21/8953>.

References

1. Baranovskyi O. I. (2014). *Filosofiiia bezpeky [Philosophy of security]*. Kyiv: UBS NBU, T. 1. 831 pp.
2. Varnalii Z. S. (2020). *Ekonomiczna ta finansova bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Economic and financial security of Ukraine in the conditions of globalization]*. Kyiv: Znannia Ukrainy, 423 s.
3. Varnalii Z. S. (2022). *Sotsialna bezpeka liudyny yak ob'ekt doslidzhennia ekonomichnoi bezpekologhii [Human social security as an object of economic security research]* Ekonomichni visnyk universytetu. Zbirnyk nauk. prats uchenykh ta aspirantiv – Economic Bulletin of the University. Collection of sciences. works of scientists and graduate students, 52. 90-97. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-52-90-97>
4. Varnalii Z. S. (2021). *Sotsialna pidsistema ekonomichnoi bezpekologhii [Social subsystem of economic security]* Ekonomichni visnyk universytetu. Zbirnyk nauk. prats uchenykh ta aspirantiv – Economic Bulletin of the University. Collection of sciences. works of scientists and graduate students, 49ю 140-148. DOI: [10.31470/2306-546X-2021-49-140-148](https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-49-140-148)
5. Vasylytsiv T. H., Lupak R. L., Voloshyn V. I. (2021). *Stratehichni imperatyvy derzhavnoi polityky protydii hibrydnym zahrozam i zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Strategic imperatives of the state policy of countering hybrid threats and ensuring the economic security of Ukraine]*. Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine, 2. 32-51. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.02.032>
6. Komelina. O. V., Onyshchenko, S. V., et al. (2013). *Ekonomiczna bezpeka derzhavy: otsiniuvannia ta stratehichni oriientyry zabezpechennia [Economic security of the state: evaluation and strategic orientations of provision]*. Poltava: PoltNTU, 2013. 202 s.
7. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Nikytenko D. V. (2018). *Teoretychni zasady instytualizatsii investytsiinoi bezpeky [Theoretical principles of institutionalization of investment security]*. Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. Economy, 4 (199). 28–34. DOI: [10.17721/1728-2667.2018/199-4/4](https://doi.org/10.17721/1728-2667.2018/199-4/4)

9. Onyshchenko S. V., Hlushko A. D. (2022). *Analitichnyi vymir kiberbezpeky Ukrainy v umovakh zrostantia vyklykiv ta zahroz* [Analytical measurement of cyber security of Ukraine in the conditions of growing challenges and threats]. *Ekonomika i rehion – Economy and the region*, 1(84). 13-20. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1\(84\).2540](https://doi.org/10.26906/EiR.2022.1(84).2540)
10. *Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 r. № 2469–VIII* [On the national security of Ukraine: Law of Ukraine dated June 21, 2018 No. 2469–VIII] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
11. Shkarlet S. M. (2007). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: innovatsiyni aspekt* [Economic security of the enterprise: innovative aspect]. Kyiv: Knyzhkove vyd-vo NAU, 436 s.
12. Kharazishvili, Y., Kwilinski, A., Grishnova, O., & Dzwigol, H. (2020). *Social Safety of Society for Developing Countries to Meet Sustainable Development Standards: Indicators, Level, Strategic Benchmarks (with Calculations Based on the Case Study of Ukraine)*. *Sustainability*, 12(21), 8953. DOI: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/21/8953>.

ДАНІ ПРО АВТОРА

Варналії Захарій Степанович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Вулиця Сержа Лифаря, 8а, квартира 89, м. Київ, 02222, Україна.

e-mail: vzs1955@gmail.com

ORCID iD 0000-0002-6654-8760

Researcher AAA-7256-2019

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Варналий Захарий Степанович, доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры финансов, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Улица Сержа Лифаря, 8а, квартира 89, г. Киев, 02222, Украина.

e-mail: vzs1955@gmail.com

ORCID iD 0000-0002-6654-8760

Researcher AAA-7256-2019

DATA ABOUT THE AUTHOR

Varnalii Zakharii, Doctor of Economics Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Serzh Lifarya Street, 8a, apartment 89, Kyiv, 02222, Ukraine.

e-mail: vzs1955@gmail.com

ORCID iD 0000-0002-6654-8760

Researcher AAA-7256-2019

УДК 94 (477) 94(437.1/2)

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-54-94-99>

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІЙ ІНДУСТРІЇ КРАЇН ЄВРОПИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Воловик Л. М.

Предметом дослідження є з'ясування особливостей впливу трансформаційних процесів світової економіки на розвиток рекреаційно-туристичної індустрії країн Європи та врахування досвіду для України.

Метою статті є наукове обґрунтування теоретичних і практичних положень щодо розвитку рекреаційно-туристичної індустрії країн Європи в контексті сучасних трансформаційних змін світової економіки.

Методи дослідження. Для дослідження трансформаційних процесів в рекреаційно-туристичній індустрії країн Європи на сучасному етапі розвитку використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання емпіричного та теоретичного рівнів досліджень.

Результати статті. У статті розглядаються особливості впливу трансформаційних процесів на розвиток рекреаційно-туристичної індустрії країн Європи, вивчення досвіду їх для практичної реалізації в Україні.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані підприємствами рекреаційно-туристичного господарства України, закладами вищої освіти, об'єднаними територіальними громадами країни та всіма зацікавленими особами з даної проблематики.

Висновки. Рекреаційно-туристична індустрія країн Європи є пріоритетним напрямом розвитку їх економік і культур. Європейський регіон для туристів є найбільш привабливим, а країни Західної та Південної Європи вирізняються найвищим і найефективнішим рівнем використання рекреаційно-